

<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000016083>

1386-7663

II TOMAS

NR. 4 (9)

MŪSU SENOVĖ

MEDŽIAGA LIETUVIŲ TAUTINIO
ATGIMIMO ISTORIJAI

ISTEIGĖ 1921 M. KUN. JUOZAS TUMAS
REDAGUOJA VACLOVAS BIRŽIŠKA

1386
683

V. D. UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS LEIDINYS
KAUNAS 1939 M.

II tomo turinys

Biržiška Vaclovas. Redakcijos žodis..... 3—6

I Straipsniai:

- Bagdonas* Juozas. Lietuvių paroda Paryžiuje 1900 metais ..... 27—49, 194—213, 372—397, 539—577
Biržiška Vaclovas. Iš vysk. M. Valančiaus veiklos.. 355—371
Biržiška Vaclovas. 1883 m. „Raszliavos pacztas“ .. 17—26
Būtėnas Julius. Lietuvių teatras Vilniuje (nebaigta) 50—61, 214—236, 398—417, 578—594
Maciūnas Vincas. Lietuviškieji dalykai Vilniaus šubravčių satyroje ..... 7—16, 179—193

II. Atsiminimai. Biografijos:

- Čerka-Čerkauskas Jonas.* Iš atsiminimų..... 433—435
Čerka-Čerkauskas Jonas. Kaip buvo organizuojamas pirmasis Petrapilio lietuvių vakaras..... 93—100
Čilvinaitė Marijona. Daktaras Jonas Spudulis. Surasta iš Rozalijos Kurkauskienės Spudulytės atsiminimų ..... 101—107
Čilvinaitė Marijona. Iš Jadvygos Juškytės atsiminimų ir jos rankraščių ..... 435—447, 604—620
Čilvinaitė Marijona. Iš knygnešio Antano Šimkaus atsiminimų ..... 277—281
Jasevičius Anupras kun. Iszginimas ir sugrižimas (pateikė Biržiška Vacl.) (nebaigta) 78—92, 262—276, 418—433, 595—603
Leonas Petras prof. Mano pergyvenimai (1914—1919) (ištraukos) (nebaigta) 282—292, 451—461, 620—631
Rucevičius Antanas. „Artojų Draugija“ ..... 447—451
Tumas-Vaižgantas Juozas. Autobiografija..... 108—109
Valančius Motiejus. Iš „Pamiętnik Domowy“ (pateikė Biržiška Vacl.) ..... 237—246
Veitas Matas kun. Atsiminimai iš 1863 (vertė Biržiška Vacl.) ..... 62—77, 247—261

— IV —

III. Tekstai:

- Anusavičius* Julius. Nežinomi eileraščiai (nebaigt) (pateikė Biržiška Vacl.) ..... 120—133, 307—309, 471—477, 632—647
Arminas Petras. Nežinomi eileraščiai (nebaigt) (pateikė Biržiška Vacl.) ..... 654—659
Biržiška Vaclovas. Maskvos „Aušra“ ..... 133—136
Jonikas Petras. Iš aušrininko albumo ..... 647—654
Maciūnas Vincas. 1805 m. lietuviškas eileraštis 293
Maciūnas Vincas. 1831 m. sukilimo emigrantų lietuviškieji spaudiniai ..... 462—471
Miliauskis Juozas. Gramatikos prakalba (pateikė Jonikas Petras) ..... 481—488
Rimkevičius (?) Petras kun. Eileraščiai (pateikė Biržiška Vacl.) ..... 478—481
Skeberdis J. Iš rankraščio (pateikė Biržiška Vacl.) ..... 110—113, 293—301
Valančius Motiejus vysk. Nespausdintieji ganytojiški laiškai (pateikė Biržiška Vacl.) 113—119, 301—306

IV. Korespondencija:

- A. J.* Laiškas J. Kraševskiui 1861 m. (pateikė Maciūnas Vinc.) ..... 500—501
Akelaitis Mikalojus. Laiškas M. Jankui 1886 m. (pateikė Maciūnas Vinc.) ..... 324—325
Baranauskas Antanas. Laiškas „Aušros“ redakcijai (pateikė Biržiška Vacl.) ..... 149—150
Biržiška Vaclovas. Maskviečiai studentai žemaičiai 1849 m. ..... 310—313
Biržiška Vaclovas. Prie maskviečių studentų žemaičių 1849 m. 498
Buivydas Antanas stud. Laiškas V. Aleksandravičiui 1884 m. (pateikė Biržiška Myk.) ..... 519—521
Ivinskis Laurynas. Laiškai (pateikė Biržiška Vacl.) ..... 498—499
Leonas Petras. Laiškai Matui Pranckevičiui 1885—1887 m. (su prof. P. Leono prierašais) 151—167, 325—340
Maciūnas Vincas. Dar prie maskviečių studentų žemaičių 1849 m. ..... 678—679

— V —

<i>Mikšas</i> Jurgis. Laiškas J. Kraševskiui 1882 m. (pateikė Maciūnas Vinc.)	508—510
<i>Pabréža</i> J. Ambraziejus. Laiškai kun. J. K. Gintilai (pateikė Sendzikas K.)	489—498, 660—663
<i>Poška</i> Dionizas. Laiškas Al. Puzyrevskiui (pateikė Maciūnas Vinc.)	137—141
<i>Raila</i> Stanislovas. Stanislovo Railos ir Nikodemo Venckavičiaus-Baukaus laiškai (1872—1877) (pateikė Biržiška Vacl.) (nebaigta).....	315—324, 501—508, 664—668
<i>Spudulis</i> Jonas. Laiškai kun. A. Dambrauskui (pateikė Eimaitytė Elena) (nebaigta) 510—519, 668—674	
<i>Ugianskis</i> Andrius. Dar iš prof. Andriaus Ugianskio korespondencijos (pateikė Biržiška Vacl.) 141—145	
<i>Valančius</i> Motiejus vysk. Laiškai A. Baranauskui 1865 m. (pateikė Maciūnas Vinc.).....	314—315
<i>Venckavičius - Baukus</i> Nikodemas. Laiškai — ž. RAILA St.	
<i>Viksva</i> Pranas. Laiškai A. Baranauskui (pateikė Maciūnas Vinc.)	145—148

V. Dokumentai:

— Dionizo Poškos biografijai medžiaga (pateikė Biržiška Vacl.)	168—170
— Gen. gubernatoriaus Nazimovo 1857 m. lapkričio 20 d. įsakymas (pateikė Biržiška Vacl.)....	172—173
— Gen.-gubernatoriaus Nazimovo 1863 m. kovo 6 d. įsakymas (pateikė Biržiška Vacl.)....	341—342
— Joniškėlio mokyklos steigimo dokumentas (pateikė Maciūnas Vinc.).....	522—524
— Keli dokumentai S. Daukanto biografijai (pateikė Karazija P.).....	525
— Keli skundai prieš Tumą-Vaižgantą 1902 m. (pateikė Sendzikas K.)	342—346
— Kun. A. Pabréžos oficialusis nekrologas (pateikė Biržiška Vacl.)	341
— Lenkiškas protestas prieš kunigą lenką 1845 m. (pateikė Biržiška Vacl.)	171—172
— Peticija dėl spaudos leidimo (pateikė Biržiška Vacl.)	173—174
— Petrapilio lietuvių studentų draugijos valdybos ir visuotinių susirinkimų protokolai 1908 II 20 —	

— VI —

1917 XII 3 (pateikė Biržiška Vacl.) (nebaigta)	
346—352, 525—529, 675—677	
— Simano Stanevičiaus biografijai medžiaga (pateikė Biržiška Vacl.)	170—171
VI. Miscellanea :	
<i>Biržiška</i> Vaclovas. Kun. Antanas Miedzogorskis....	678
<i>Biržiška</i> Vaclovas. Kun. Andriaus Barkausko eilė-raštis	682
<i>Maciūnas</i> Vincas. Pastaba prie kun. A. Barkausko eileraščio	683
<i>Maciūnas</i> Vincas. A. Baranausko rašinys apie lietuvių kalbą	679—680
<i>Maciūnas</i> Vincas. Lietuvių kalba Žemaičių bajorijoje XIX a. viduryje	681—682
— Apie Rietavo žemės ūkio mokyklą.....	680—681
VII. Recenzijos :	
<i>Biržiška</i> M. Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 (<i>Maciūnas</i> Vincas).....	531—532
<i>Dagys</i> J. Kaip kun. A. Pabréža augalų vardyną kūrė — <i>Gamta</i> 1937 N 4 (<i>Biržiška</i> Vaclovas)	530
<i>Dagys</i> J. Kun. Juozapas Fedoravičius — Ilukštos ir Zarasų krašto floristas (1776—1860) — <i>Gamta</i> 1938 N 13 (<i>Maciūnas</i> Vincas)	530—531
<i>Eretas</i> J. Rėzos santiykiai su Goethe — <i>Athenaeum</i> (Kaunas) 1938 sas. 2 (<i>Maciūnas</i> Vincas)	702
<i>Nezabitaukis</i> A. Basanavičius. Kaunas 1938	
” ” ” (<i>Biržiška</i> Mykolas)	684—700
” ” ” (<i>Biržiška</i> Vaclovas)	700—702
— Nežinomas 1831 m. sukilėlių atsišaukimas lietuvių kalba — <i>Athenaeum</i> (Kaunas) 1938 sas. 1 (<i>Maciūnas</i> Vincas)	534
<i>Rucevičius</i> Antanas. Kaip kovota dėl lietuvybės Užnemunėje. Prano Penčylos papasakojimas — Lietuvos Aidas 1938 (<i>Maciūnas</i> Vincas)	534
<i>Stakauskas</i> J. Lietuvių kalbos kelias į Žemaičių Kunigų Seminariją — Tiesos Kelias 1937—1938 (<i>Jonikas Petras</i>)	532—534
<i>Veblaitis</i> P. kun. Kova su caro valdžia už Kęstaičių bažnyčią. Kaunas 1938 (<i>Maciūnas</i> Vincas)	702

MARIJONA ČILVINAITĖ

IŠ JADVYGOS JUŠKYTĖS ATSIMINIMU IR JOS
RANKRAŠČIU

(pabaiga*)

Tik devynerius ar dešimt metų teturėdama, J. Juškytė jau išmokiusi lietuviškai skaityti ir rašyti savo piemeniuką. Paūgėjusi mokiusi lietuviškai tėvų tarnus ir tarnaites. Vakarais jie susirinkdavę šeimyninėje, susėsdavę aplink stalą ir mokydavęs skaityti, rašyti ir aritmetikos. Aritmetikos skaičius rašydavę ir uždavinius spręsdavę ant juodai dažytos stalo lentos rašydam i kreida. Vyrai mokęsi atsidėjė, mergaitės neturėjusios tiek kantrybės.

Juškytės pamokas nejučiom vizituodavę rusų žandarai, tad mokiniai buvę gerai išsimiklinę slapukauti. Kai tik durys girkšt, mokiniai sasluviniai ir knygas po sédynémis brūkšt, užsikvempia ant stalo ir sėdi apsimetę lyg šiaip sau vakaruodam kalbasi. Sumoje nejučiom apsupty namus, žandarai ateidavę su vyresniuoj. Palikę vyresnijį prie durų, žemesnieji bėgdavę prie virtuvės durų neva pasakyti, kad ponas viršininkas nori apsilankyt i laukia prie didžiujų durų. „Labai nudžiuge“ vaišingieji šeimininkai šokdavę, kaip prie gaisro, vienąs prie vieną, kitas prie kitų durų „malonių svečių“ kviečiant vidų. Tuščia širdžia svečio neišleisi, reikia pavaišinti, pakalbinti. Linksmo būdo J. Juškevičius mokėjės viską juoku paversti ir bloga už gera priimti.

Be tarnų J. Juškytė turėjusi ir mergaičių, geriau pasakius, panelių mokyklą. Paneles J. Juškytė mokiusi lenkų ir rusų kalbų, literatūros, geografijos, istorijos, rankdarbių ir matematikos. Pirmosios mokinės buvusios gimnazitės Orodockytė iš Dirdiškių dvareljo, netoli Šiluvos, ir dvi Juškytės iš Barklainių dvareljo, Ramygalos parapijos; svetima buvusi Pšemeleckytė iš Angirių akalicos Josvainių parapijos. Mokinėms J. Juškytė pirmiau aiškindavusi, paskum užduodavusi mokytis iš knygos. Žeknytė, vargoninko duktė iš Surviliškio miestelio, be rašto mokiusis dar pas J. Juškytę kirpti, siūti ir siuvinėti.

* Ž. Mūsų Senovė II N 3(8) p. 435—447.

Už išlaikymą ir mokslą panelės mokėjusios 10 rublių mėnesiui. Penkis rublius imdavusi motina už išlaikymą, kiti penki tekdaugę mokytojai — J. Juškytei. Iš savo algos J. Juškytė prenumeruodavusi lietuviškus laikraščius, pirkdavusi knygas. Meilydama savo graši prie dūšios turėti ir norėdama gauti darbo lietuviškoje šeimoje, J. Juškytė pasiskelbusi Varpe 1894 N 3, kad jauna lietuvaite ieško tinkamos mokytojos vietas. Pagal skelbimą atvykę du Prūsų lietuviai pirštis, tačiau vietą siūlančiu neatsiradę. Vienam jaunikui J. Juškytė pati atsakiusi, kitą tiesiai iš kiemo išprašės dėdė daktaras Vladislovas Hulevičius, nes jo širdis labai linkusi prie J. Juškytės. G. Petkevičiutė siūliusi jai vietą pas Joniškėlio dvaro ponią Karpienę per „dame de compagnie“, pasakojusi, kad ponia tik žaidžia su šuniukais ir nuobodžiauja, mokiasi, kaip reikia elgtis, kad ponai įtiktų. Demokratė būdama, J. Juškytė nemėgusi poną „naravą“ ir, nenorėdama nieko bendro su jais turėti, nėjusi pas Karpienę.

1891 m. Pernaravoje siautusi kriokligė (difteritas). J. Juškytė, daktaro Vladislovo Hulevičaus pamokyta, garų kvėpavimu daug žmonių nuo mirties išgelbėjusi. Jadvygos Juškytės dėdžių. Vladislovo ir Stepono Hulevičių tėvas, Romualdas Hulevičius, po 1831 m. sukilio emigravęs Prancūzijon. R. Hulevičius buvęs J. Juškytės motinos, Marijos Šeliutaitės, pusbrolis. Prancūzijoje būdamas, R. Hulevičius vedęs našlę Pešinskienę-Nasaževskaitę, to pat laiko emigrantę iš Lenkijos. Susituokę Hulevičiai gyvenę Bourges mieste. Kai viena prancūzų bendrovė apsiėmusi tiesti Liepojos - Romnų geležinkelį, R. Hulevičius gavęs progos grižti tėvynėn. Vyriausiu inžinieriumi buvęs pakviestas prancūzas Dupaty. Darbui atliki prancūzai ieškoje žmonių, mokančių vietas kalbas. Šiam reikalui tikės prancūzams ir R. Hulevičius. Su prancūzais emigrantų grižę gana daug ir likę gyventi savo krašte. R. Hulevičius grįžęs su žmona, podukra Pešinskaite 16-kos metų ir dviem sūnumis: Vladislovu 12-kos metų ir Steponu 11-kos metų. Atlirkę nuo prancūzų, Hulevičiai apsigyvenę Vilniuje pas seserį Kupstienę ir pradėję rengti tik prancūziškai mokančius sūnus į gimnaziją. 1861 m. abu sūnūs lankę gimnaziją Vilniuje. Podukra vertusis prancūzų kalbos pamokomis. 1862 m. R. Hulevičiai iš Vilniaus persikėlę gyventi į Žeimelių dvarą. 1863 m. pavasarį paėmę nuomonę sesers Kupstienės Koncepto dvarą netoli Ukmergės. Vaikus palikę Vilniuje pas seserį Kupstienę; vasaros atostogų metu vaikai važiuodavę pas tėvus į Koncepto

VI. Hulevičius

dvarą. 1872 m. pavasarį R. Hulevičius likvidavės ūki Koncepte ir persikėlęs gyventi į Pernaravą pas J. Juškevičius. Čia Hulevičiai gyvenę buvusiuose ligoninės namuose. Romualdas Hulevičius mirės Pernaravoje 1873 m. ir palaidotas Pernaravos kapuose. Hulevičienė - Pešinskaitė mirusi 1886 m. Pavydū dvarelyje, netoli Pagrižuvio. Hulevičienė palaidota Tytuvėnų kapuose.

Baigęs gimnaziją, vyresnysis sūnus Vladislovas Hulevičius istojo į Kazanės universiteto medicinos fakultetą. Ten V. Hulevičiui buvę paranku mokytis, nes pamotės duktė Pešinskaitė ištakėjusi už Valickio, Kazanės gimn. mok., ir gyvenusi Kazanėje. Baigęs universitetą, VI. Hulevičius buvęs isigijęs daktaro laipsnį ir gavęs Makarjevo apskrities gydytojo vietą Kostromos gubernijoje. Tačiau iškūstas, kad, būdamas naujoką ėmimo komisijoje, paėmęs kyšį, jis netekęs gydytojo teisių ir buvęs ištremtas į Archangelską. Archangelsko gubernatorium tuomet buvęs kun-štis Golicinas. V. Hulevičiui ištremimine bebūnant, susirgusi gubernatoriaus duktė ir sukviesti, gydytojai negalėję jos pagydyti. VI. Hulevičius išgydės gubernatoriaus dukterį ir per tai isigijęs didele gubernatoriaus malonę. Gydytojo teises VI. Hulevičius atgavęs 1886 m., tačiau susidraugavęs su gubernatoriumi iš Archangelsko niekur nesikėlęs. Gubernatoriaus siunčiamas VI. Hulevičius važiuodavęs žmonių gydyti į Murmano pakraštį (Kolos pusiausalyje, Ledinuotojo vandenyno pakraštyje). Drauge su gubernatoriumi jis važiuodavęs į Murmaną banginių medžioti. Vaiguos dvarę buvusi ir fotografija gubernoriaus ir VI. Hulevičiaus, nusi-fotograuota banginio žiotyse.

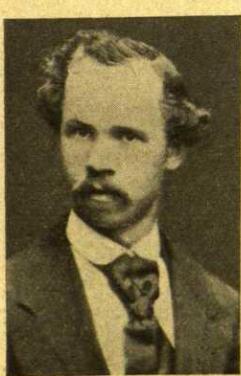
Archangelske bebūdamas, VI. Hulevičius parašė knygą „Murmanskij bereg“¹. Iš banginio taukų Murmano pakraštyje buvęs gaminamas tranas (žuvies taukai). Pagamintus taukus laivais siūsdavę vak. Europon, daugiausia Anglijon. Iš padugnių darydavę vervelį. VI. Hulevičius pasakodavęs, kad trano taukai buvę čia nevykusiai ir nehygieniškai gaminami. Banginių taukus sudėdavę į dideles statines ir nedengtas pastatydavę, kad pasidarytų „saulės operacija“. Saulės ikaitintų taukų plė-

¹ Knyga turi J. Juškytė.

velės pakildavusios į viršu, į dugną nugrimsdavusios padugnės, o per viduri susistodavę švarūs taukai. Neuždengtų statinių paviršiuje skendėdavę daugybė uodus, musių ir kitokių gyvūnų. Nupylę plėves, sunkdavę taukus nuo padugnių ir siusdavę.

Važiuodavęs VI. Hulevičius su gubernatoriumi ir į Naująją Žemę, kur rusai norėjė apgyvendinti žmones. Rusai kirtę miškus, plukdė juos Dvina, Pečora ir statė namus dviem rastu sienomis, prigrūsdami viduri samanomis. Naujojoje Žemėje buvę apgyvendinta trisdešimt dvi šeimos, buvusi pastatyta ligoninė ir vaistinė. Po metų gubernatorius ir VI. Hulevičius nuvažiavę Naujosios Žemės gyventojų aplankytį ir radę juos liūdnus, labai pasikeitusius. Iš Archangelsko gubernatorius Golicinas persikėlęs į Kalūgos guberniją. Gavęs ligoninės vedėjo vietą Suchiničiuose, persikėlęs ir VI. Hulevičius. Rodos, Suchiničiuose VI. Hulevičius parašęs knygą „Russkaja Laplandija“. Iš Suchiničių jisai parvažiavęs pas broli Steponą i Vaiguvos dvara ir vertėsis medicinos praktika. Vieną vasarą jis gyvenęs Pernaravoje; J. Juškytė padėdavusi jam mokytis lietuvių kalbos, paskolinusi Macijausko lenkiškai lietuvišką gramatiką, versdavusi pašnekesius su pacientais, drauge skaitę lietuviškas knygas, nes VI. Hulevičius menkai temokėjės lietuviškai. Jis miręs Vaiguvos dvare ir esas palaidotas Vai-guvos kapuose.

Kitas Romualdo Hulevičiaus sūnus, Steponas Hulevičius, baigęs Vilniaus gimnaziją, istojo į Pulavų Žemės ūkio akademiją ir, baigęs 1872 m., istojo į Petrapilio univ. gamtos fakulteto botanikos skyrių ir baigęs 1874 m. Po to praktikaves dideliamė Sichovo dvare Lenkijoje, Sandomiro apskrityje. Atlikęs praktiką Sichovo dvare, 1876 m. pavasarį parvažiavęs į Pernaravą,

St. Hulevičius

kur Juškevičių namuose, gyveno jo tėvai. Tų pačių metų rudenį S. Hulevičius gavęs ūkio vedėjo vietą Čekavos dvare netoli Ariogalos pas Müleri. Čekave jis išbuves iki 1877 m. gruodžio mėn. ir buvęs Mülierienės atleistas už tai, kad, pastebėjęs prieš Kalėdas kumečius vagiant kviečius ir pilant į batų aulus, pasiūlęs Mülierienei duoti kumečams po du gorčius kviečių Kalėdoms. Mülierienė pavadinusi Stp. Hulevičių socialistu ir atleidusi. Čekavos dvare bebūda-

mas Stp. Hulevičius susipažino ir susidraugavo su Tadu Daugirdu. Atleistas, jis apsigyvenės Pernaravos dvare ir su Jonu Juškevičiumi, nuomojusi Pernaravos dvarą iš Benedikto Tiškevičiaus, darės čia sėklų ir trašų bandymus. 1878 m. gavės ūkio vedėjo vietą Didžiuosiuose Gruzuose, Panevėžio apskrityje pas Puziną. Po dviejų metų gavės vietą Tytuvėnų dvare pas Römerį. 1884 m. išsinuomojės nedidelį Pavydų dvareli netoli Pagrižuvio ir pasiėmės čia savo motiną iš Pernaravos. 1887 m. vedės savo giminaitę Teresę Babianskaitę ir, keletis metus pagyvenės Pavyduose, išsinuomojės Juozapo Kareivos didelį Nagių dvarą netoli Šiluvos. Nagių dvaras buvės labai apleistas. Dvarui sutvarkyti reikėjė daug pinigų ir gero ūkio inventoriaus, kurio Stp. Hulevičius persikėlės iš mažo Pavydų dvarelį, neturėjės. Matydamas, kad neįveiks Nagių sutvarkyti, Stp. Hulevičius 1891 m. išvykės į Valuinės guberniją pas Horvatus į Chabnų ir kitus jiems priklausančius dvarus per administratorių. Chabnų dvare išbuvo iki 1900 m., kol reikėjė leisti vaikus į gimnaziją. Grįžus, žmona su vaikais apsigyvenusi Šiauliouose, o pats Stp. Hulevičius émės ūkininkauti žmonos téviškėje, Lančiškės dvarelyje netoli Šiluvos. Lančiškėje Stp. Hulevičius gyvenės tol, kol vaikai baigė Šiaulių gimnaziją. Išvykus vaikams toliau mokytis, Stp. Hulevičius su žmona apsigyvenės Vaiguvos dvare, nes Vaiguvos dvaras buvės Aleksandro Babianskio (Hulevičienės-Babianskaitės brolio) nuosavybė. Stp. Hulevičius turėjės didelį žolyną, teksij bene Tadui Daugirdui. Prieškarinėje lietuvių spaudoje Stp. Hulevičius rašės ūkio klausimais. Lenkiškai parašytus straipsnius į lietuvių kalbą versdavusi J. Juškytė, pasirašydamā slapyvardžiu S. G. ir kitokiais, kuriu ji dabar nebeatmena. Tuos straipsnius ji siūsdavusi lietuvių spaudai Tilžėje². Domédamasis lietuvių literatūra ir jos platinimu, Stp. Hulevičius rinkęs lietuviškų knygų bibliografiją. Jis mokės J. Juškytę gamtos mokslų.

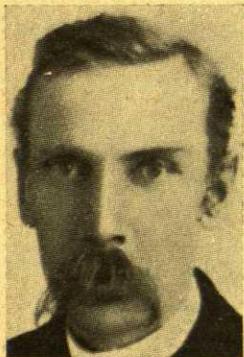
1898 m. J. Juškytė su savo seserimi Marija, G. Petkevičiūte, P. Višinskiu ir P. Avižoniu važiavo aplankyt V. Kudirkos. Kelionės išpūdžius J. Juškytė surašiusi nusiuntė J. Tumui - Vaižgantui (rankraštis VDUB D443; ten yra ir 34 P. Višinskio fotografijos iš tos kelionės). Tą kelionę jau yra appašė P. Avižonis ir G. Petkevičiūtė V. Kudirkos Jubiliejini-

² Parašu S. G. ir J. Garniuks yra str. Lietuvos ūkininko kalendoriuje 1893 metams: Apie veisimą medžių. Red.

me Varpe 1924, todėl čia tepateiksime Juškytės rankraščio fragmentą apie jos įspūdžius Naumiestyje (kalba ir rašyba netaisoma).

„Vidurnaktį tik patekome į Naumiestį. Pasiklausėme savo vežėjo Gluodo, kur galėtume apsistoti. Jis atsakės: — nežinās, nes visados nuvežas ponus į rinką, iš kur išsivaikščioja. Šalyje gatvės stovėjo dideli namai. Vyrai iššoko iš vežimo pasiklausti, ar negautum ten nakvynės. Sugrižę pasakė — turi atskirus kambarius ir mus kviečia. Išlipome iš vežimo. Iėjė supratome, kad čia smuklės esama. Vidury aslos buvo stalų suolų pristatyta. Stiprus palieto alaus kvapas stūmė atgal. Ant aslos buvo prikreikta saldainių popieriukų ir papiroso galiuukų. Nusiminėme ir norėjome atgal eiti, bet šeimininkė drūta žydė užstojo mums kelią, žadėdama visokių patogumų. Višinskis su Avižoniu, pirmi aprinkę sau gretimą kambarį, išėjo į miestą paieškoti draugo studento Daniliausko. Žydė nuvedė mus tris parodyti nakvynę. Skyrė mums du kambarių, bet viename nakvojo koksai miško pirklys ir reikėjo laukti kol išsikraustys. Paliko mus vienas. Pradėjome dėlioti savo daiktus, idant galėtume kaip nors truputį pasilsėti ir sulaukti rytojaus. Žydė išėjo, bet tuo sugrižo sakydama, kad jau policija ir žandaras sukasi apie namus ir klausinėja, kas ir iš kur čia parvažiavęs, ypač įdomaujasi studentais. Pasakė dar žydė, kad tuoju atneš policijantas knygas, į kurias turėsime pasirašyti. Panelė Gabrijėlė turėjo kokius ten savo tévo dokumentus, o mudvi jokio paso neturėjova. Policijantui valandikei prasišalinus, panelė Gabrijėlė patarė mum nesirašyti savo pirmais vardais, bet antrais jei turime. Pasirodė, kad visos trys dvieim vardais buvome krikštytos. Ir taip aš pasirašiau Teopyle, mano sesuo — Antonina, pana Gabrijėlė taip pat savo antru vardu ir pavardėmis. Reikėjo ir tévu vardus pasakyti ir iš kur esame. Pasidarė mums nejauku. Ta policijos globa lyg išgazdino mus. Sulaukus mums ryto, sugrižo Višinskis su Avižoniu su žiniomis. Iš jų sužinojome, kad Dr. Vincas Kudirka, nors jau visai nediktas, džiaugiasi, jei ji kas aplanko, kad ties tų namų, kur gyvena Dr. V. Kudirka, visados stovis žandaras ir dabojas, kas įeina ir išeina iš jo. Patarta mums visiems penkiems kartu neeiti ir, pirm užėjus į krautuvę po dr. V. Kudirkos butu, pasisakyti poniai Krašauskienei, kas ir su kokių tikslu atvykome. Nuėjo pirm kaipo jau D-ro K. pažistama panelė Gabrijėlė su mano sese ir Avižoniu. Aš su Višinsku atlirkova ir, vaikščiodamu ties tų namų, laukėva savo eilės. Matė-

va kaip žandaras mudu sekė akimis. Po valandėlės išėjo Avižonis pranešdamas, kad jau eituva. Nuvedė mus ant aukšto ir pasibeldė. — Atsidarė durys ir iėjova į kambarį. Nedideliamė kambarėlyje iš dešinės per viduri prie sienos stovėjo lova ant jos sédėjo Dr. Vincas Kudirka, apsivilkės šviesiai pilkais drabužiais, ant kojų turėjo minkštus spalvomis išsiuvinėtus šliurus; prie lovos galvugallo stovėjo mažas stalelis, ant jo žvakė, degtukai ir daug plonų popieriu, ant kokių anais laikais visi rašė straipsnius į laikraščius. Dr. Kudirka rankose laikė pašiuką ir vinojo ant jo plono popiero lakštelį. Panelė Gabrijėlė ir mano sesuo sédėjo prie lovos kojugalio ant kėdžių. Dr. K. paprašė poną, kad iš kito kambario išneštų daugiau kėdžių, ką juodu ir padarė. Atdėlome priešais lovą. Panelei Gabrijėlei pasakius mūsų pavardes, dr. Kudirka atsiminė, kad su manimi nors nepažistama susirašinėjės. Padėkojau jam už suteiktą man pagalbą. Paskui pasakojo apie savo vargus, apie kratas, kurias tankiai prie jo darydavo žandarai, bet kol galis, vis dirbąs, rašas „Varpui“ ant tų plonų popieriukų ir redaguojas jį. Čia pat turi ir degtukus, idant kaip tik iš apačios duos žinią apie pavojų, spėtų raštus ir draugų laiškus sudegininti, kad nieko neįkliudyti. Miestelio oras netinkas jo sveikatai, į dausas neturi iš ko važiuoti, kartais pasisamda vežėjų nuvažiuoti į mišką į žalumus, bet ir tas perbrangu jo kišenei. Geriau jam būtų prie tėvų kaime, bet tėvai neužmiršta, kad jis kunigu nenorėjės būti ir mato Dievo bausmę jo ligoje. Patogumai gi Naumiestyje tie: čia pat sieną ir pigus susinešimas su Tilže, kiekvieną laikraštį vos atspauzdintą jam pristato. Be darbo negalėtų būti. Nenorėdami jo varginti, ilgai nebuvoome, atsisveikinome. Padavė mums visiems savo liesą ploną ranką. Ėjau greitai per duris, idant balsiai nepravirkčiau. Pamačiau Višinskio akyse ašaras. Ir jis džiova sirgo. Jautėme visi, kad jau daugiau nebematysime to mūsų dvasios galiūno, nors tokiam išsekusiam kūne. Visi liūdėjome, panelė Gabrijėlė išėjusi tuoju pareiškė, kad turime daugiau pinigų skirti iš „Žiburėlio“ D-rui V. Kudirkai (taip ir padarė, jau sekantį rudenį po atliktos „Žiburėlio“ lioterijos jau didesnę sumą man iteikė išsiusti per advokatą Lozoraitį Kaune, kurs nesyki mums patarnaudavo ar pats nuveždamas ar per tikras rankas išsiusdamas kas reikėjo D-rui V. Kudirkai). Ponai pasamde arklius ir mes trys kart su jais čia pat ant rinkos sėdome į pasamdytą vežimą ir keliavome atgal į Pluokščius tik jau per Sintautus ir Šakius.“

K. Dransutavičius

1901 m. J. Juškytė nuvažiavusi mokyti vaikų pas Kazimierą (Jurgi?) Dransutavičiu i Irbita, „už Uralo — svieto galo“.

Dransutavičius, baigęs teisių fakultetą Petrapilyje, tarnavęs Orlo gubernijoje teismo tardytoju. Paskiau tarnavęs Išime ir Irbite, kur jis buvęs apskrities tardytoju, Irbito teismo pirminku ir teisėju. Iš Irbito Dransutavičius persikelęs į Sterlitomaką, Ufos gubernijoje. Jis buvęs silpnos sveikatos. Iš Sterlitomako važiavęs gydytis į Zakopanę ir miręs, džiovos ir nuomaro nukanektas. J. Juškytės tėvas sakydavęs, kad Dransutavičius yra Ukmergės iždininko sūnus. Vilniuje gyvenusios Dransutavičiaus seserys ir turėjusios namus netoli Jokūbo bažnyčios prie Lukiskio.

Dransutavičius ir Baltramaitis buvę neskiriami draugai; abu jie gaudę visa, kas tik išeidavo lietuvių kalba ar apie Lietuvą parašyta. Kviesdamas J. Juškytę vaikų mokyti, Dransutavičius prašęs ją atvežti lietuviškų knygų, kurias ji gaudavusi iš Ariogalos knygnešio Jono Lukošiaus. Pas Dransutavičių būdama, J. Juškytė padėjusi jam rengti bei tvarkyti botanikos žodyną. 1902 m. Irbite hektografuotą botanikos žodyną J. Juškytė davusi Vilniaus Lietuvių Mokslo Draugijai, Kauno miesto muziejui, Kėdainių muziejui, J. Jablonskiui, J. Višinskiui ir kt.

Dransutavičius ruošęs ir lietuvių kalbos žodyną. Jam mirus, žodyno medžiaga likusi pas žmoną, kuri ją būk įdavusi Povilui Matulioniui. Kur ją jis dėjo, J. Juškytė nežinanti. Dransutavičienė tik dejuodavusi, kad P. Matulionis paėmęs žodyną ir negražinės. Vyrui mirus, Dransutavičienė su dukterimis Aliona, Erma ir Birute apsigyvenusi Petrovščiznos dvare, netoli Hluboko miestelio, Dysnos apskrity.

Apie savo pagalbą Dransutavičiui J. Juškytė šiaip rašo P. Višinskiui (laiškas be datos, VDUB E86):

Sugrižus valgome vakariene, vėl klausau poterių ir užsidarau savo kambaryje, jei ponas nepašaukia mane, idant jam ką padėčiau. Skaitome ir taisome kart jo darbus istoriškus ar iš beletristikos, kartais skyrs mane prie žodynų tada [prie] pirmo žodžio imu žiovauti, ne[nežinau] kodel jis mane teip migdina: [...] ir ponas tą patėmijo nes jau dvi savai[tes] [prie] jo nešaukė. Mane prikalbėjo „chrestomatiją“ rašyti trijose knygose, pirma mažiemis vaikams, antrą didesniems iš gamtos mokslo, trečiągi iš mūsų raštenybės, kad tiktų ir paaugusiemis. Biski medegos trūksta, nors ponas negaili pinigų knygų pergabentimui; turiu jau gan gudiškų ir lenkiškų. Man šiurpu daros pažiūrėjus į tą darbą, metų ketvirtis pra-

slinko, čia gi, kąip ir nieko nepadaryta. Pirmam tomui pribraižiau daug mažmožių, bet tikiuos, kad mano pono kritika daug jų atmes peržiūrėjus. Reikia dar daug knygų pervažyti išieškojimui atsakančiu eilučiu ir pasakeliu. (Tikslas: mažiausiai iš svetimtautiskų imti idant neužvesti svetimą dvasią). Nenoriu apie beletristiką nei minavoti, nes būtų man geistina idant „chrestomatiją“ pats ponas savo pinigais išduotų — lig kad trūksta, nes jo vaikams reikalinga, ir klausė man keletą sykių kiek tas galėtų kaštuoti. Atrašyk man Tamsta jei žinai kiek tai gali [kaštuoti] atspausdinas tu knygą — ar parašyk...

Irbite J. Juškytė parašius „Vaikų Skaitymelius“, išsp. Vilniuje 1905 m. Bugenio slapyvardžiu pasirašytoje Vaikų skaitymelių prakalboje Dransutavičius teigia, kad beveik viską parašiusi J. Juškytė. Tuo Dransutavičiaus pasirašymu labai piktinėsis P. Višinskis ir kaltindavęs Dransutavičių noru pasisavinti svetimą darbą. Vaikų skaitymelius Dransutavičius norėjęs išleisti savo pinigais, tačiau neišleidęs.

Leidus spaudą, lietuvių norėjė tuož pakišti cenzoriui lietuvišką knygą, norėdami parodyti, kad reikia lietuviams knygų ir yra kas rašo. Tat ir suskreidinė jie J. Juškytė duoti Vaikų skaitymelius cenzoriui. Tuo būdu J. Juškytės Vaikų skaitymelių buvusi pirmoji knyga, tekusi cenzūrai. Cenzūravęs J. Itomlenskis, gimęs, augęs Lietuvoje ir buvęs Šiaulių apskrities pradžios mokyklų inspektoriumi. Skaitymeliuose cenzorius išbraukęs apsakymeli „Kas didesnis? Pagal rusišką“. Apsakymelio turinys toks: I vargšo bakužėlę iėjo paklydės kunigaikštis. Perkaršęs senelis žiūrėjo į jį akis išpūtęs. „Kodėl neatsistoji?“ — suriko kunigaikštis: „Ar nežinai aš kunigaikštis?“ — „O kas tai yra kunigaikštis?“ užklausė senelės. „Kunigaikštis tai didelis ponas“, aiškino svečias. „Ar nėra už tave didesnio pono?“ — klausia vėl senis. „Kaipgi“, tarė kunigaikštis, „už mane didesnis karalius“. — „O už karalių, ar nėra jau didesnio?“ — „O kaip gi, Dievas“, sako kunigaikštis. „Na matai“, sako senis, „tarp tavęs ir Dievo yra karalius; tarp manęs ir Dievo nieko nėra. Tai kuris iš mūsų didesnis ponas?“ Kunigaikštis nutilo. Paklaustas senis parodė kelią.

Tas apsakymelis vėliau buvo atspausdintas J. Juškytės „Diktantuose“. Be šios apysakaitės cenzūra išbraukusi dar „Latvių pasaka“³.

Rašydama Vaikų skaitymelius, J. Juškytė naudojusis turtinga Dransutavičiaus biblioteka, be to, panaudojusi pasakų,

³ Abejoju, ar J. Juškytė viską čia gerai atsimena. Dar 1904 m. buvo išėjė keli lietuviški spaudiniai, o skaitymelių išsp. be cenzūros, taig 1905 m. pabaigoje. Vac. B-ka.

apsakymu ir atsitikimu, iš žmonių pasakoju m užrašytu. Pasaką Liūtas ir žmogus parašiusi Putvinskienė.

Savo laiškuose P. Višinskiui (VDUB E86, iš viso 29 laiškai) Juškytė užsimena apie savo rašinius (1899—1902). Iš laiškų matyt, kad, pirmają dalį Vaikų skaitymelių rašydamas, ji nemanė ta viena dalimi tenkintis. Pvz., kitame laiške (rinkiny pažymėtas N 21) ji rašo:

Chrestomatijos pirma dalis tikiuos Tamstai tiks nes ten ir bus surinkimas, atsakančiu žmonių pasakų ir dainų kurias jau peržleberiojau. Bet kitas dalis, pagal manęs, negana kad tik būtu skaitymeliu. — jau tai bus skaityti mokantiems norintiems daugiau pasimokyti. Iš tu tai ir norėčiau ši tą Tamstai parodyti. Bet ir ten bus maišyta su sakmėmis ir pasakomis. Ir tai nebus tik vaikams, mes stengiamės, idant tiktu ir paaugusiems... Programos paminėtos neužmiršk atsiusti, lauksiu... Kitą syk gyrei man Tamsta Brzezińskio darbą — jei tas tiko, tai musų bus daug vertesnis ir aiškesnis... Aš nesyki stebėjaus G-lei duodant vardą liet-čių tokiomis kurios tik ant visų kalbų mokėjo „tygi“ atsakyti, nors apie lenkiškus, rusiškus ir vokiškus dalykus daug ką galėjo pasakyti. Tai apie tas visas manydama aš ir dirbu, norėčiau joms paduoti medegą, idant paskui nedėjuotų žodžių trūkstant, už tat ir paliečiame visas mokslų dalis. Prie to aš skaitau tuos darbus savo mokintinėm ir keturiolikos metu Petriukei, kurią su savimi atsivežiau. Jei joms suprantama, kas-gi bus tokios sunkios galvos, kad nesupras.

Mano ponas jurista, iš pašaukimo istorikas, bet jis didž pamégimą turi gamtos moksluose. Kiek prie jo albumų brangių ir gražių, tiek aš prie nieko neesu mačiusi. Tamstos surinkti daiktai, vien, mums dabar reikalingi augščiaus paminėtam darbui; antra, ponui reikalingi žodynai, kurs prie jo maž nesutaisytas. Pasakyti tai Tamstai daug-daug ką turėčiau, bet kur čia žmogus viską surašysi... Dabar-gi Tamsta man pasakyki, ar ne per daug pradėjau su lenkais susidéti, jau tik minavoji ir minavoji“...

22 laiške apie skaitymelius Juškytė rašo:

Apie žuvius bus patalpinta į antrą dalį, tai jau ne mažiem vaikams. Mes stengiamės idant tris paskutinios dalys ir paaugusiems tiktu. Antra visados jau Lietvių inteligenčiai vaikai mokysis ant lenkiškų knygų? Jug tur but nors syki susipraterėtims už savią kalbą. Dabar teisina save sto-ka rankvedžiu. Pirma dalis tai ir bus panaši į tą kokiai troški pamatyti. Patarliu, mišli ir daineliu iš Juškos, kad tik nebūtų per daug. Pasakėlė Tamstos atsiusta teipo-gi bus sunaudota, turiu ir tokią biski susirinkusi — bet biski mažai. Visi straipsniai bus trumpučiai ir galės kiekviena davatka iš jos mokinti. Bus ten ir „kibir vibir, ir Jurgut“, ir viską ką panašaus radau tarp visu surinkimu, dainų ir pasaku. Čia-gi tokios medegos yra, nės yra visos knygos kurias vokiečiai suraše apie musų dainas ir papročius. Jei busi Tamsta prie G., išgauk mano „tretininką“ ir atsiusk man — dabar jis mums labai reikalingas...

23 laiške rašo:

Ačiu, Tamstai už laišką ir viską. Šiek tiek galima bus pasinaudoti, nors ne vieno plauko... Iš visoko matau, kad Tamsta turi daug darbo — stengsiuos ant tolesnio laiko nevarginti savo prašymais. Kartais ir

nesusiprantame. Kaip va: jug aš tamstai neparašiusi kad bus specializata tik mergaitėms. Čia tik bus dalykas kurs ir neeinantiems i didesnius mokslus, duos platesnį supratimą ir pažinimą reikalingiausių daiktų. Idant pažinę kuo esą, galėtų be vargo toliau skaityti ir lavintis... Nors atilsio labai jau trokštū, ypač dabar, kartais teip jaučiuos protiškai pavargusi, kad nesuprantu ką skaitau ir turiu po keletą kartų atkartoti tą pat, kol naudą kokią atrasiu. Teip, nieko kaip reikiant negaliu ir su pasibiaurėjimu žiuriu į visus savo darbus. Kodėl mane vadini ideališka ir kiesta? — nenorėčiau būti nedora, bet dar toli šaukia iki gerumo. Tamstos brolėnas labai mane surzino ir Tamstai negaliu dovanoti kam jį kibini. Apie tokius reikia jei galima užmiršti. Kiek sykių kreipiaus prie Petro kaipo žodžiu kalėjo, visados atsisakė, nors kitiems girdėjau padedas.

Petrapylėje atsiliepė koks studentas Smolskis, pasiaukavęs išrašinėti viską, ko nuo jo reikalauta bus. Jau atsiuntė keletą dainų ir teip straipsnių iš Strazdelio, Aleknos, Giedraičio ir Koncevičes. Dabar laukiame daugiau atsiųsiant. Tamstos suraše daug ko truksta. Maž ne viską turime, ko neturime surašysiu ir atsiūsiu Tamstai, jei turi, prašau paskolinti, sugrąžinsiu viską ir labai būsius dėkinga. Jei neturėsi tų daiktų ar nenorėsi paskolinti atrašyk greitai, tada rupinsiuos kur kitur gauti... Aš nesyki manau kaip tai gerai butų, kad musų visi broliai būtu tokie kieti ir dabštus kaip mano ponas. Dideliais žingsniais eitum pirmyn. Aš kartais ir nesuprantu kaip tai žmogus labai menkos sveikatos gali tiek dirbti. Viros kliutis jį tik žadina ir moko visados ant savo pastatyti. Toks niekur neištautės. Beje, užmiršau Tamstos paklausti ar tai Š. eilės yra apie Žižką ir Husą, nės apie Žižką aš pažįstu gražias, bet apie Husą neesu girdėjusi. Gal Tamsta klysti?..

VDUB rankraščių skyriuje yra Vaikų skaitymelių I dalies rankraštis ir II—IV dalij programa (D987). Antrosios dalies programos viršuje pažymėta: „Gyvulių sastata pagal Hoffmann. Augmenų pagal Dekandol“. Paukščiai pagal Monteverde ir jurių gyviai pagal Koller“.

Apie metus išbuvusi pas Dransutavičių, J. Juškytė grįžusi pas tėvus. Juškytės tévams sunku buvę gyventi. Gr. Tiškevičius nemėgęs Jono Juškevičiaus, vadinęs jį surusėjusiu chlopomana ir norėjęs iš Pernaravos išspausti. Pelutavos ir Juodžių kaimai ilgai bylinėjosi su B. Tiškevičiumi dėl bendrų ganyklų. J. Juškevičius užstdodavęs žmones, patardavęs kur skystis, rašydarvęs prašymus. Bylą laimėjės B. Tiškevičius. Sprauninkas, pristavas ir uredninkai⁴ sušoke Tiškevičiui talkon varyti kaimų bandą iš bendrų ganyklų. Kaimo vyrai, apsiginklavę pagaliais, moterys karšto vandens kibirais ir, taip apsidraudę, gindavę bandą į bendrasias ganyklas. Juškevičių žmonės gerbę, myléjė ir iš tolimų apylinkių ateidavę prašyti patarimų. Todėl Tiškevičius kėlęs Pernaravos nuomą ir norėjęs J.

⁴ Už „gerą širdį“ B. Tiškevičius leidės minimujų rusų valdininkų vaikus į mokslą.

Juškevičium nusikratyti. Meilydama palengvinti tėvų gyvenimą, J. Juškytė ieškojusi uždarbio.

Per Višinskį J. Juškytė susipažinusi su V. Putvinsku ir šis pakvietęs ją mokyti žmoną ir žmonos seseris Gruzdutes, žadėdamas mokėti du šimtu rublių per metus. 1903 m. P. Višinskio tėvas nuvežęs ją pas Putvinskius, kur ji išbuvo vienerius metus. Čia būdama, ji taisiusi, vienodinus kalbą, perrašinėdavusi ir redaguodavusi straipsnius Varpui, Ūkininkui ir Naujienoms. Daugiausia straipsnių atveždavęs Povilas Višinskis. Kas mėnuo Šilo Pavižupy rinkdavusis redakcinė komisija: P. Višinskis, Venclauskis, Povilas Kairiūnas, VI. Putvinskis, atvykdavusi Žemaitė; vasarą atvažiuodavęs J. Jablonskis, Jurgis Šaulys, Jonas Kriauciūnas, Bagdonas. Kartą atvykusi ir M. Zauniūtė, sykį buvęs ir Dovas Zaunius. Redakcinė komisija ir susiejimai vertindavę turimus straipsnius, tardavęs redakcijos ir kitais spaudos reikalais. Pasitarimai pasitarimais likdave, o visas spaudos darbas tek davęs J. Juškytei. Ji atrinkdavusi straipsnius, taisydavusi jų kalbą, turini, redagavusi ir viską suruošusi siušdavusi per knygnešį Peniką i Tilžę.

Važiuodama atostogų į Pernaravą, J. Juškytė veždavusi į Šiaulius vos pakeliamus ryšulius lietuviškų knygų ir laikraščių. Ryšulius J. Juškytė padėdavusi pas tetą Hulevičienę, Stepono Hulevičiaus žmoną. Antanas Povylius paimdavęs spaudą iš Juškytės ir nusiveždavęs į Guberniją.

Per Zmačinskienės-Danilavičiūtės vestunes J. Juškytė susipažinusi su Zubovais ir jiems įtikusi. Kvista J. Juškytė nuvykusi pas juos į svečius. Abu Zubovai su sūnumi ir dukterimi revizitavę Juškevičius Pernaravoje ir prašę J. Juškytė mokytojauti Ginkūnų mokykloje. Baugu buvę J. Juškytei eiti į Ginkūnus mokytojauti, nes ji neturėjusi supratimo apie darbą mokykloje, pati net nebuvo mokykloje mokiusis. Tačiau Zubovai neatleidę ir 1905 m. J. Juškytė nuvykusi į Ginkūnų mokyklą mokytojauti. Pradžioje sunku buvę jai vaikus mokyti. Nežinodama mokyklos tvarkos, nei darbo plano, ji vis žiūrėdavusi, kaip moko kiti mokytojai, ir įsižiūrėjusi stengdavusis ir pati taip mokyti. Paskum, skaitydama knygas, įgudusi mokyklos darbe ir visai laisvai dirbusi iki 1912 m. Ginkūnų pradžios mokykloje J. Juškytė mokiusi lietuvių kalbos I ir II skyriuje. III ir IV skyriuje mokiusi lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos; gamtos mokiusi iš Poliaus Bero Dievo galybės, Vilniuje išleistos; geografinės mokiusi iš Mėčiaus Žemės aprašymo, higienos iš kny-

gos, išleistos Amerikoje; aritmetikos iš savo užrašų. Lietuvių kalbos visuose skyriuose J. Juškytė mokydavusi kasdien po vieną valandą. Po pamokų, Zubovų įsakymu, prie Ginkūnų mokyklos stovėdavęs pakinkytas arklys, ir J. Juškytė važiuodavusi į Gubernijos mokyklą mokyti vaikų lietuvių kalbos (VDUB rankraščių skyriuje yra J. Juškytės mokinį lietuvių kalbos rašto darbu). Ginkūnuose ir Pernaravoje Z. Zubovienė duodavusi J. Juškytei versti į lietuvių kalbą savo straipsnius ir referatus.

Jadvyga Juškytė rašė knygutes, bendradarbiavo Varpe, Ūkininke, Tėvynės Sarge, Naujienose, kalendoriuose, Vilniaus Žiniose, Lietuvos Žiniose, Vilty, Vaire. Pradžioje J. Juškytė rašiusi savo apylinkės korespondencijas ir siuntusi į Tilžę. Paskiau straipsnius ir korespondencijas siūsdavusi V. Kudirkai, duodavusi P. Višinskiui. Vėliau susipažinusi su Tumu ir duodavusi straipsnių Tumui. Kiti pykdavę ant Tumo, kad jis paviliojės J. Juškytę, Šatrijos Ragana ir kitus spaudos bendradarbius. Povilas Višinskis J. Juškytės straipsnius dėdavęs Varpe, Ūkininke ir Naujienose, parašydamas slapyvardę Širše. Širše J. Juškytė praminusi G. Petkevičiūtę. „Aš trumpa drūta būsiu „Bitė“, tu ilga plona būk „Širše“ — pajuokavusi G. Petkevičiūtę prie Višinsko. Tumas-Vaižgantas J. Juškytės straipsnius dėdavęs Tėvynės Sarge. Pati J. Juškytė savo straipsnių nepasirašydvavusi. Viso ko, kur kam, kada rašiusi, J. Juškytė nebeatsiminė. Ką J. Juškytė prisiminusi pasakė, surašiau jos rašytus straipsnius, knygeles ir vertimus chronologine tvarka, tačiau šis sąrašas toli gražu nepilnas.

- 1) *Širše* Eiriogala — Ukininkas 1895 N 3.
- 2) *Širše* Kedainiai — Varpas 1895 N 1 p. 20—21.
- 3) *[Be parašo]* Ubagė — Ukiškasis kalendorius ant metu 1900. 1899 p. 45—47.

Tai esanti pirmoji J. Juškytės originali apysakaitė. Jos rankraštis, Višinskio padarytas ir Širšės slapyvardžiu pažymėtas, yra VDUB D 847. Apie Ubagę Višinskis parašęs Juškytei keturių laisko puslapių kritiką, kurioje gyres jos gabumus rašyti.

- 4) *N* Velykų naktis. Paveikslėlis — Tėvynės Sargas 1901 N 6—10 B p. 54—55.
- 5) *N* Tarnaitė. Paveikslėlis — Tėvynės Sargas 1901 N 11/12 B p. 28—33.

Juškytė tą apsakymėli buvo pavadinusi Devinėmis; redakcija pakeitė antraštę.

- 6) N Antukas. Pasakėlė — Tévynės Sargas 1902 N 1 B p. 55—66.
- 7) N Našlaičio mokytojai. Pasaka pagal J. I. Krašauski. — Tévynės Sargas 1902 N 2/3 B.
- 8) Širšė Erškėčių keliai. Pagal Anderseną. Varpas 1902 N 11 p. 243—247.
- 9) Jurata. Parašė L. Jucevičia. Vertė N — Naujienos 1903 N 4/5 p. 109—111.
- 10) *[Be parašo]* Tikra teisybė. (Žemaičių pasaka) — Naujienos 1903 N 6 p. 128—133.
- 11) N Du broliu — Naujienos 1903 N 7/10 p. 141—142.
- 12) *[Be parašo]* Pastarasis abrekas (pagal rusiško) — Ukininkas 1903 N 6/7 p. 175—179.
- 13) Vaikų skaitymėliai. Vilnius. „Vilniaus Žinių“ spaustuvė 1905.
- 14) *Jadvyga* Eriogala — Vilniaus Žinios 1905 N 51.
- 15) Sveika Marija. Rymo-Katalikų maldų knyga. Vilnius 1906 p. 512 (Dvasinė cenzūra 1904, pasaul. cenzūra 1905).

Maldaknygės istorija buvusi tokia. Kartą Palangoje G. Petkevičiūtė, P. Avižonis, Pov. Višinskis, Vaineikis ir kiti išišnekę, kad Tilžėje Mauderodė ir Šenkė perspausdina senas maldaknyges ir kantičkas nežmoniška lietuvių kalba, pilna „ščėslyvu, nesmertelnu, nuoglu, abrozijimu“ ir kitokiu barbarizmu. Gerai uždirbdami iš lietuviškų maldaknygių, leidėjai visai nesirūpinę maldaknygių kalbos tobulinimu. Norėdami pavilioti knygnešius nuo M. Jankaus ir M. Zauniūtės, jie duodavę knygnešiams šiltą, minkštą nakvynę ir labai vaišindavę. Taigi buvo nutarta, kad reikia parašyti naują lietuvišką maldaknygę, sumodernintą, kad maldaknygėje būtų malda už tévynę. Tačiau kai émė kitas kitą klausinéti, kas parašys maldaknygę, tai nebebuvę, kas apsiima. Galop visi nutare: „Tegu parašo Juškytė“. Bédos tekusi J. Juškytė émusi rašyti maldaknygę. Iš senų, daugiausia Valančiaus, Daukšos, Baranauskos ir Maironio maldų, maldaknygių bei kantičkų ji surinkusi gražiasias maldas ir giesmes, ištaisiusi jų kalbą ir suredagavusi į maldaknygę. Utarninko maldoose parašiusi „Šaukimą prie Viešpaties per Švento Antano užtarymą“ — lietuvių vargo vaizdeli, kuri perskaitės J. Jablonskis net apsiverkės.

- 16) *[Be parašo]* Lietuviškieji diktandai pradedamosioms mokykloms. Vilnius 1907 p. 75.

Diktantų gale yra laiškų rašymo pavyzdžiai. Tikri laiškai esą: Žemaitės (J. Žuko parašu) laiškas apie Šiluvos atlaidus ir Juškevičių auklėtinio ir Juškytės mokinio Antano Brazauskos (Jurgio B. parašu) laiškas iš rusų japonų karo. Kiti laiškai — pramanyti.

- 17) Rašybos lavinimosi darbai pradedamosioms mokykloms. Sustatė mokytojas S. Vaznelis su pagelba J. J. Šiauliai 1909 p. 112+1 nž.

Iš parašo J. J. visi manę, kad Vazneliui knygelę rašyti padėjo J. Jablonskis, todėl knygelė turėjusi gerą pasisekimą: Rašybos lavinimosi darbus atspausdinę rudenį, o jau per Kalėdas išsibaigusi laida. Iš tos knygelės J. Juškytė uždirbusi 100 r. Pinigus ji atidavusi S. Vazneliui, nes šis kosėjės ir neturėjės žiemai kailinių. Per Rašybos lavinimosi darbus buvęs geras „gešeftas“ ir spaustuvinkui Brevdai.

Pasiskaitės „Rašybos lavinimosi darbų“ recenziją S. Vaznelis parašės J. Juškytei laišką:

Gerbiamoji Tamsta!

Skaičiau, skaičiau recenziją mūsų „darbų“, užsiklausiau kaip asilas lakštingalos, pasidarė man teip saldu ant širdies, kad jau norėjau iš džiaugsmo apalpti, bet dar laiku susiturėjau, nes bučiau paskui susigedijęs, dėl to, kad tai ne mano vieno nuopelnas, o tas Vabalas nei minėti neminėjo apie Tamstą, o kita vėl recenzentas nori įkalbinti sveikam ligą, nes Vadovėlis ne yra puikus, kaip tai jam rodosi ir jo dar anaiptol neužtenka, kad vaikai iji visą išraše, išmoktų šeip teip taisykliškai rašyti. Dėl tų priežasčių, o ypač dėl to, kad jis užtylejō apie Tamstą, jau buvau pasiryžęs rašyti į redakciją „storą pagarbintą“ (Tamsta juk neužtylejai tokio menkinieko apie knygas įduotas L. M. Draugijai), bet čia vėl nelaimė: kaip Tamstai žinoma, nemoku taisykliškai rašyti, neturiu ant tiek civiliškos drąsos, kad savanoriai gadyti „firmą“ ir reik laukti Tamstos parvažiuojant. Gėda man figuruoti po Tamstos ypata; antru syk tas jau atsitinka.

Tolesnius „darbus“ jau nuo vakacijų buvau užmetęs ir dabar vos ne-vos sujieškojau. Teip dalykams virtus, man rodosi, vertėtų sustatyti antrają dalį tu „darbu“, bet man vienam rankelioti yra neišpasakytais sunku, kad net pakaušis braška ir aš vienas nieko nejveiksiu, su Tamsta galėtume sustatyti per kokias 24 valandas; būtų tai vadovėlis ne „puikus“: kaip ir dabartinis, bet visgi šiek tiek naudingas. Vaikus manau paleisti 19 gruodžio. Apsilankė jau pas mane inspektorius 17 lapkričio; naują mokyklą pastatyti vis ketina. Algą mums padidino 60 rb. metams nuo 1 spalio, bet dėl kokių ten priežasčių pradésime ją apturėti po Naujų metų.

Linkiu Tamstai ir Stasei viso labo ir nekantriai laukiu Tamstos parvažiuojant su pagarba. S. Vaznelis.

- 18) *J. Juškytė* Pernarava — Lietuvos Žinios 1910 N 58.
  - 19) *N* Paveikslėliai iš parodos — Visuomenė 1911 N 2/3 p. 94—95.
  - 20) *B. Gorčinskis* Inteligentas. Scena iš gyvenimo. Vertė *J.* — Viltis 1911 N 131, 132.
  - 21) *B. Gorčinskis*. Meilės parodija. Vertė *J. J.* — Viltis 1911 N 137, 138.
  - 22) *L. Rydelis* Iš geros širdies. Vieno akto paveikslėlis. Vertė *J. J.* — Viltis 1912 N 5, 6, 8.
  - 23) Scenos vaizdeliai. 1) *B. Gorčinskio* Inteligentas. Scena iš gyvenimo. 2) *B. Gorčinskio* Meilės parodija. Vieno veiksmo vaizdelis. Scena iš gyvenimo. 3) *L. Rydelio* Iš geros širdies. Vieno akto paveikslėlis. Vertė *J. J.* Vilnius 1912 p. 43.
  - 24) Scenos vaizdeliai. Ką gi dabar. Vyresnysis angliakasis. Priblindais. Sielų sajunga. Vertė *J. J.* Vilnius 1912 p. 70.
Nuolat vaidinama „Amerika pirtyje“ įkyrėjo. Žemaitė su G. Petkevičiūte parašė „Velnių spastuose“. „Šokau ir aš i tą talką, émiau versti scenos vaizdelius“, — sako Juškytė.
  - 25) *J. Juškytė* Kun. Kazimiero Jauniaus liga — Vairas 1914 N 3 p. 2—6.
  - 26) Rašybos mokslo darbeliai. II dalis. Sudarė mokytojas S. Vaznelis. Marijampolė 1920.
Tai esanti II dalis rašybos lavinimosi darbų, kuriuos rengdamas S. Vaznelis naudojosi J. Juškytės rankraščiais ir patarimais.
  - 27) *J. Juškytė* Pernarava, Vasario 16 — Lietuva 1920 N 45.
  - 28) *J. Juškytė* Valsčiuje. Vienaveiksmė komedija — Tévynės Balsas 1922 N 155—156.
  - 29) *Jadvyga Juškytė* Lakštingala ir Radasta. Lizdeika. Kęstučio laidotuvės. Jasinskis. Švedai Vilniuje. (Iš Vilniaus legendų ir padavimų surinktų Dr. Vlado Zagorskio iš kronikų) [1928].
  - 30) Du žymiu darbuotoju Lietuvos naudai: Juozas Zauka ir kun. Aloyzas Šliupavičius. Šiauliai 1936 p. 39. (Apie Zauką rašo dr. J. Šliupas, o apie kun. Šliupavičių — J. Juškytė).
- Daug, nežinia kur spaisdintu straipsnių ir kitokių rankraščių J. Juškytė atidavė Vytauto Didžiojo Universiteto Bibliotekos rankraščių skyriui.

J. Juškytė turėjusi daug Basanavičiaus, V. Kudirkos, P. Višinsko ir kitų lietuvių veikėjų laiškų, bet po Palangos spektaklio, kuriame ji vaidino Bekampienę, bijodama kratos, sudeginusi visus laiškus Pernaravoje.

Per Didžiųjų karą J. Juškytė niekur nebėgusi. Okupacijos metu vokiečiai kreipėsi į ją, prašydami padėti jiems steigti mokyklas ir surasti mokytojų. Mokytojais ji rinkosi buvusius savo mokinius. Pati prašiusi Lietuvos valdžią ir gavusi mokytojos vietą Pernaravoje 1920 m., kur mokiusi iki 1930 m. Pasutiniaisiais mokytojavimo metais ją ištikės paralyžius ir ji gana ilgai sirgusi.

Prof. PETRAS LEONAS

MANO PERGYVENIMAI (1914—1919)

(ištraukos)
(tēsinys*)

b) Mano darbas šelpiamose organizacijose

Kaip centralinio komiteto įgaliotinis aš dirbau toje pat Maskvoje, bet turėjau atskiras sąskaitybos knygas ir, kuriam laikui praėjus, atskirą raštvedėj. Kasdien atsirasdavo vis naujų „pabėgelių“; visiems negalėdavom suteikti prie-glaudos. Tad aš, turėdamas lėšų, kuriomis pats vienas galėjau disponuoti, duodavau atvykusiems pabėgeliams po tam tikrą, nedidelę pinigų sumą, kad galėtų šiaip taip pragyventi, kol suras sau nuolatinę pastogę ir darbo. Ypač daug teko suselpti atskirai, be šeimynų, atbėgusių merginų. Darbas buvo skubaus pobūdžio: asmuo skundžiasi neturis iš ko gyventi ir kur prisigausti. Kada ir kaip ištirti jo pasipasakojimo tikru-mą? Aš pats apklausinėdavau, pasižiūrėdavau proceso, ar kito kokio dokumento, koki turėdavo žmogus savo asmeniui pa-tikrinti, ir duodavau tris ar daugiau rublių, paimdamas kvitą ir sušelpimo faktą įrašydamas į asmens dokumentą ir į mano ve-damąją pašalpų registraciją.

Tai buvo didelis ir sunkus man darbas. Toks šelpimo bū-das buvo ir rizikingas: galėjo įtarti mane savinantis dalį pi-nigu. Toks įtarimas juo labiau galėjo kilti, kad šelpiamujų dauguma buvo beraščiai, — taigi negalėjo patikrinti duo-damo kvito.

* Ž. Mūsų Senovė II N 2(7) p. 282—292, N 3(8) p. 451—461.